

ВИСНОВОК

про наукову та практичну цінність дисертації

Ващенко Олени Станіславівни

на тему «Соціально-психологічні умови врегулювання спричинених

воєнними подіями сімейних конфліктів»,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань

05 – соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 – психологія

1. Актуальність. Актуальність дослідження соціально-психологічних умов врегулювання сімейних конфліктів, спричинених воєнними подіями, зумовлена глибокими трансформаціями, яких зазнає українське суспільство в умовах тривалої війни. Воєнні події порушують звичний спосіб життя, змінюють соціальні ролі, підвищують рівень тривожності та емоційного напруження, що безпосередньо відображається на функціонуванні сім'ї як базового соціального інституту. Сім'я в умовах війни опиняється під впливом численних зовнішніх і внутрішніх чинників: вимушена міграція, розлука членів родини, економічна нестабільність, загроза життю та здоров'ю, втрата близьких, що значно знижують адаптаційні можливості особистості, провокують емоційне виснаження, підвищену дратівливість і, як наслідок, загострюють міжособистісні суперечності у сім'ї. Особливої гостроти ця проблема набуває з огляду на зростання кількості розлучень та зниження стабільності шлюбно-сімейних стосунків під час війни, що відображає загальну тенденцію до підвищення конфліктності подружжя. Це свідчить про недостатню ефективність наявних соціально-психологічних засобів подолання кризових явищ у сім'ї та нагальну потребу в розробці науково обґрунтованих підходів до їх врегулювання. Актуальність та соціальна значущість проблеми зумовили вибір здобувачкою теми дисертаційного дослідження «Соціально-психологічні умови врегулювання спричинених воєнними подіями сімейних конфліктів».

Авторкою здійснено ґрунтовний аналіз вітчизняних і зарубіжних

досліджень, релевантних до вивчення соціально-психологічних умов врегулювання спричинених воєнними подіями сімейних конфліктів, в результаті якого уточнено зміст поняття «конфлікт» як складного соціально-психологічного феномену, що виникає внаслідок суперечностей між інтересами, потребами, цінностями та цілями суб'єктів взаємодії. Обґрунтовано, що у соціально-психологічному вимірі конфлікт постає як динамічний процес міжособистісної взаємодії, який включає когнітивні, емоційні та поведінкові компоненти і характеризується особливою структурою, стадійністю розвитку та закономірностями перебігу. Встановлено, що воєнні події виступають значущим макросоціальним чинником трансформації сімейних взаємин, який зумовлює підвищення рівня психоемоційного напруження, порушення звичного способу життя сім'ї та зниження адаптаційних можливостей її членів. Узагальнення результатів теоретичного розгляду проблеми створило підґрунтя для розроблення авторкою концептуальної моделі врегулювання сімейних конфліктів, пов'язаних із переживанням подружжям воєнних подій. Ключовим елементом розробленої моделі виступають соціально-психологічні умови врегулювання подружніх конфліктів, які забезпечують перехід від деструктивних форм взаємодії до конструктивного вирішення суперечностей між подружжям. Концептуальна модель стала основою для подальшого емпіричного вивчення соціально-психологічних умов врегулювання спричинених воєнними подіями сімейних конфліктів, результати якого дали змогу розробити та апробувати тренінгову програму врегулювання сімейних (подружніх) конфліктів, спрямовану на інтеграцію травматичного досвіду особистості, планування її майбутнього, розвиток психологічної стійкості, емоційного інтелекту і комунікативної компетентності, а також застосування подружжям конструктивних стратегій взаємодії.

Об'єктом дисертаційного дослідження є сімейний конфлікт; **предметом** – соціально-психологічні умови врегулювання сімейних конфліктів, пов'язаних із переживанням подружжям воєнних подій.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація тісно пов'язана з проблематикою науково-дослідної роботи відділу психології спілкування Інституту соціальної та політичної психології НАПН України в межах виконання наукових тем «Соціально-психологічні умови підвищення ролі сім'ї як носія громадської думки щодо реформування освіти» (2022–2024 рр., номер держреєстрації: 0122U000819); «Соціально-психологічні умови демократизації освіти у процесі становлення Нової української школи» (2025–2026 рр., номер держреєстрації: 0122U000819).

3. Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження полягає в тому, що вперше здійснено комплексне дослідження соціально-психологічних умов врегулювання сімейних конфліктів, спричинених воєнними подіями. Розроблено авторський опитувальник «Вивчення подружніх конфліктів в умовах війни», який дав змогу виявити специфіку трансформації подружніх взаємин під впливом воєнних подій та доповнив стандартизовані методики новими кількісними і якісними даними. Уперше концептуалізовано переживання подружжям воєнних подій як контекстуальний специфічний чинник, що опосередковує трансформацію емоційної, ціннісно-сислової та комунікативної сфер сімейної взаємодії й підвищує ризик ескалації внутрішньосімейних суперечностей. Розширено наукове розуміння про функціонування сучасної сім'ї шляхом виявлення амбівалентного впливу війни на сімейну систему, що проявляється одночасним посиленням як згуртованості, так і конфліктності у подружніх стосунках. Уперше виявлено статистично значущі взаємозв'язки між показниками конфліктності, рівнем тривоги, ступенем депресії, рівнем резильєнтності, рівнем сприйнятого стресу, рівнем агресивності та показниками емоційного інтелекту з формами поведінки особистості в конфліктних ситуаціях. Уперше визначено три основні фактори, що розкривають особливості поведінки особистості у подружніх конфліктах, як-от «негативний психологічний стан особистості» – відображає високий рівень емоційного напруження, психоемоційних та психосоматичних реакцій особистості, що вказує на її деструктивну поведінку

під час конфліктів; «непродуктивна поведінка особистості в конфлікті» – розкриває активну, але неефективну поведінку особистості, зумовлену підвищеною конфліктністю, схильністю до застосування стратегії примусу; «продуктивна поведінка особистості в конфлікті» – відображає адаптивні стратегії подолання особистістю сімейних конфліктів для збереження подружніх стосунків. Уперше встановлено три типи кластерів респондентів – «деструктивний», «адаптивний» та «латентно-конфліктний», які відрізняються рівнем емоційної компетентності, конфліктності, стресостійкості та здатності до конструктивного діалогу.

4. Теоретичне та практичне значення результатів дисертації. У результаті дослідження уточнено наукові уявлення про структуру соціально-психологічних чинників сімейних конфліктів шляхом інтеграції класичних підходів із сучасними концепціями психологічної травматизації, колективного стресу та соціально-психологічної дезадаптації, що дало здобувачці змогу доповнити теоретичні здобутки вітчизняних та зарубіжних науковців власними напрацюваннями. Набули подальшого розвитку положення про роль комунікативних технологій і конфліктологічної компетентності особистості у врегулюванні подружніх конфліктів, зокрема обґрунтовано значення емоційного інтелекту, саморегуляції та конструктивних стратегій взаємодії як ключових соціально-психологічних умов стабілізації сімейних відносин під час війни.

Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у практичній діяльності психологів, соціальних працівників, фахівців служб у справах сім'ї та дітей в процесі надання психологічної допомоги подружжю у врегулюванні сімейних конфліктів, а також застосовані для розроблення та впровадження програм психологічного консультування, психокорекційних і тренінгових програм, спрямованих на зниження рівня конфліктності, підвищення емоційної стабільності та розвиток конструктивної комунікації у подружніх стосунках. Запропоновані підходи до діагностики та аналізу сімейних конфліктів можуть бути використані для вдосконалення практики

психологічного обстеження подружніх пар, зокрема в умовах підвищеного стресу та травматизації, спричинених воєнними подіями.

Результати дослідження можуть бути впроваджені у діяльність закладів вищої освіти та післядипломної освіти при підготовці фахівців за спеціальностями «Психологія», «Соціальна робота», а також у змісті навчальних дисциплін: «Сімейна психологія», «Психологія конфлікту», «Кризова психологія», «Психологічне консультування». Матеріали дисертації можуть застосовуватися при розробленні методичних рекомендацій, навчально-методичних посібників і програм підвищення кваліфікації фахівців, які працюють з сім'ями в кризових умовах. Упровадження одержаних результатів дослідження сприятиме підвищенню ефективності профілактики та врегулювання сімейних конфліктів, збереженню психологічного добробуту сім'ї та зміцненню її соціально-психологічної стійкості під час війни.

5. Використання результатів роботи. Матеріали дисертації пройшли апробацію на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, міжнародній виставці, студентському освітньому форумі, круглому столі, а саме: V Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 80-м роковинам від дня смерті Володимира Івановича Вернадського (26 березня 2025 р., м. Київ); XIX Міжнародній науково-практичній конференції «Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах воєнного стану» (30 травня 2025 р., м. Київ); Міжнародній науковій конференції «Promising scientific researches of Eurasian scholars – 2025» (вересень 2025 р., м. Сіетл, США); II Круглому столі «Гендерна рівноважність учасників освітнього процесу: реалії та перспективи» (30 вересня 2025 р., м. Київ); IV Міжнародній науково-практичній конференції з нагоди відзначення Міжнародного дня прав людини (5 грудня 2024 р., м. Київ); Науково-практичній конференції «Українська сім'я в міжкультурних та трансдисциплінарних вимірах сучасності» (10–11 квітня 2024 р., м. Київ); Міжнародній виставці «Освіта та

кар'єра – 2025» та Студентському освітньому форумі «Академічна доброчесність та етика професійної діяльності сучасного фахівця» (11–12 квітня 2025 р., м. Біла Церква); Звітній науковій конференції Інституту соціальної та політичної психології НАПН України «Соціальна і політична психологія сьогодні: здобутки, проблеми, нові рубежі» (4–5 березня 2026 р., м. Київ).

6. Особиста участь автора в одержанні наукових та практичних результатів, що викладені в дисертаційній роботі, засвідчена активною науковою діяльністю здобувачки під час реалізації дослідження та підтверджена відповідними документами.

Дисертаційна робота виконана у відділі психології спілкування Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, науковий керівник – Петренко І.В., кандидат психологічних наук, провідний науковий співробітник відділу психології спілкування НАПН України.

Розглянувши звіт подібності щодо перевірки на плагіат, рецензенти дійшли висновку, що дисертаційна робота О.С. Ващенко є результатом самостійних досліджень здобувачки і не містить елементів плагіату та запозичень. Використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

7. Перелік публікацій за темою дисертації із зазначенням особистого внеску здобувачки.

За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 10 наукових праць (9 – одноосібних, 1 – у співавторстві), у тому числі 3 статті, що внесені до переліку наукових фахових видань України та які входять до міжнародних наукометричних баз (Index Copernicus), в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів; 1 стаття, опублікована у міжнародному періодичному науковому виданні, яке входить до ОЕСР та/або Європейського Союзу та включене до міжнародної наукометричної бази (IC) та 6 праць апробаційного характеру, що належать до матеріалів та тез конференцій.

У публікації, написаної у співавторстві, здобутком дисертантки є виклад результатів емпіричного дослідження, а також опис, аналіз та інтерпретація експериментальних даних.

А) Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації:

Статті у наукових фахових виданнях, затверджених МОН України, які входять до міжнародних наукометричних баз:

1. Ващенко, О. С. (2025). Тренінгова програма «врегулювання подружніх конфліктів в умовах війни»: зміст, структура, процедура проведення. *Психологія та соціальна робота*, 2, 32–43. <https://journals.onu.in.ua/index.php/psy/article/view/305/289>;
<https://doi.org/10.32782/2707-0409.2025.2.3>

2. Ващенко, О. С. (2024). Дослідження соціально-психологічних причин розгортання подружніх конфліктів під час війни. *Вісник Львівського університету*, 21, 24–31. <https://doi.org/10.30970/PS.2024.21.4>

3. Ващенко, О. С. (2024). Соціально-психологічні чинники подружніх конфліктів в умовах війни. *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць. Серія «Соціальні та поведінкові науки; Управління та адміністрування»*, 28(57), 27–43. [https://doi.org/10.58442/2522-9931-2024-28\(57\)-27-43](https://doi.org/10.58442/2522-9931-2024-28(57)-27-43)

Статті у міжнародних наукових виданнях, які входять до Організації економічного співробітництва і розвитку та Європейського Союзу, включені до міжнародних наукометричних баз:

4. Ващенко, О. С. (2025). Соціально-психологічний аспект врегулювання подружніх конфліктів в умовах війни: емпіричне дослідження. *Věda a perspektivy*, 9(52), 120–128. <https://perspectives.pp.ua/index.php/vp/article/view/29050/29008>

Б) Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Ващенко, О. С. (2025). Кореляційні зв'язки психічних станів: дослідження впливу воєнних стресорів на психологічне благополуччя подружжя. У *Збірнику матеріалів наукових доповідей V Міжнар. наук.-практ.*

конф. присвячена 80-м роковинам від дня смерті провідного науковця та засновника ун-ту Володимира Івановича Вернадського, 26 берез. 2025 (с. 292–294). Київ : Таврійський національний ун-т імені В. І. Вернадського. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-502-3-74>

6. Ващенко, О. С. (2025). Факторна структура конфліктної поведінки особистості в подружніх взаєминах. У *Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах воєнного стану: матеріали XIX Міжнар. наук.-практ. конф., 30 трав. 2025* (с. 61–63). Київ : ДЗВО «УМО». <http://umo.edu.ua/materiali-konferencij-nimp>

7. Petrenko, I. V., & Vashchenko, O. S. (2025). Cluster analysis as a tool for developing a psycho-corrective program for married couples in extreme situations. *Promising scientific researches of Eurasian scholars '2025: Materials of the International scientific conference, Seattle, September 2025* (pp. 266–272). ProConference; KindleDP. (Series «SW-US conference proceedings»). <https://www.proconference.org/index.php/usc/issue/view/usc33-00>

8. Ващенко, О. С. (2025). Статеворольові особливості вияву агресивності у подружніх конфліктах. У О. Т. Плетка (Упоряд.), *Гендерна рівноважність учасників освітнього процесу: реалії та перспективи: матеріали II Круглого столу, 30 верес. 2025* (с. 8–10). Київ : ІСПП НАПН України. <https://ispp.org.ua/2025/12/11/genderna-rivnovazhnist-uchasnykiv-osvitnogo-proczesu-realii-ta-perspektyvy-materialy-ii-kruglogo-stolu-vid-30-veresnya-2025-roku/>

9. Ващенко, О. С. (2024). Війна і шлюб: причини конфліктів між подружжям. У *Збірнику матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди відзначення Міжнародного дня прав людини, 5 груд. 2024* (с. 49). Київ : ДНДІ МВС України. https://docs.google.com/document/d/1XxMmDhdtEL7BMvsfIbqjA7Lz8Yww7jum/edit?usp=drive_link&oid=111220562100258165838&rtpof=true&sd=true

10. Ващенко, О. С. (2024). Конфлікти між подружжям під час війни: соціально-психологічний аспект. У Г. М. Бевз, Л. Г. Бобрової,

Г. Б. Бондаренко, В. І. Юрченко (Ред.), *Українська сім'я в міжкультурних та трансдисциплінарних вимірах сучасності: зб. наук. праць наук.-практ. конф., 10–11 квіт. 2024* (с. 17–19). Київ : Ін-т соц. та політ. психології НАПН України, Ін-т мистецтвознав., фольклорист. та етнол. ім. М. Т. Рильського НАН України.

https://www.psyh.kiev.ua/images/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%B%D0%B8%D0%BA_%D1%82%D0%B5%D0%B7.%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84.10-11.04.24.pdf

Отже, вважаємо, що дисертаційна робота О. С. Ващенко «Соціально-психологічні умови врегулювання спричинених воєнними подіями сімейних конфліктів», яка подана на здобуття ступеня доктора філософії, за своїм змістом, оформленням та практичною цінністю відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022, та відповідає напрямку наукового дослідження освітньо-наукової програми Інституту соціальної та політичної психології НАПН України.

Головуюча на розширеному засіданні
відділу психології спілкування
Інституту соціальної та політичної психології
НАПН України,
доктор психологічних наук, професор,
завідувачка відділу психології спілкування
ІСПП НАПН України

Г.М. Бевз